

Derleyen ULAŞ SUNATA • Türkiye'de Balkanlar

İletişim Yayınları 3258 • Araştırma-İnceleme Dizisi 547

ISBN-13: 978-975-05-3453-9

© 2023 İletişim Yayıncılık A.Ş. / I. BASIM

1. Baskı 2023, İstanbul

EDITÖR Tamil Bora

YAYINA HAZIRLAYANLAR İsmet Melenagzı, Begüm Hazar Keleş

DİZİ KAPAK TASARIMI Ümit Kıvanç

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsni Abbas

DÜZELTİ Nebiye Çavuş

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 44871

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul

Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadag, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

Derleyen
ULAŞ SUNATA

Türkiye'de Balkanlar

Yazısı hakkında konuştuğumuz her telefon konuşmasında "Birlikte Balkan yemekleri yiyelim hocam", "Hocam, ben size çok güzel bir menü hazırlayacağım, bekliyorum Nurcan Hoca ile" deyişi kulağımda. Ersin Uğurkan'ı kitabı yayına hazırladığım dönemde kaybetmenin hüznünü yaşıyorum.

Bu kitap Balkan müzikleriyle, Balkan mutfağıyla sofralar kuranlara ve kurulan bu sofraların tadını çıkaranlara atfedilmiştir.

*Balkan halkları ve
yerleşimleriyle ilgili
bilgiler için bkz.*

İÇİNDEKİLER

Önsöz

ULAŞ SUNATA 9

Balkanlar'dan Geliyoruz!

ULAŞ SUNATA 13

GÖÇLER VE TOPLUMSAL YANSIMALAR

Hafıza ve Göç: Nüfus Mübadelesinde Türklerin Yaşadıkları

FERYAL TANSUĞ 23

Sınırın Ötesinde Hatırlamak: Bulgaristan'dan Gelen Türk Göçmenler Arasında Nostalji

AYŞE PARLA 45

Klasik Balkan Göçlerine Eleştirel Bir Bakış: Kadının Evliliğe Göçü

SELDA ADILOĞLU 91

Entegrasyonun Göçmencesi Alışmak, Çocukçası Yalnızlık: Bulgaristan'dan Türkiye'ye Kayıtdışı Çocuk Göçleri (1995-2000)

ÖZLEM HOCAOĞLU - NURCAN ÖZGÜR BAKLACIOĞLU 117

SOSYO-EKONOMİ VE KÜLTÜREL YANSIMALAR

Balkanlar'da Gastronomi:

Ortak Miras mı? Ayrışma mı?

ERSİN UÇURKAN..... 147

Rebetiko ya da Bir Göç Hafızası

GÖKÇE BAYINDIR GOULARAS - DIONYSIS GOULARAS 183

Bulgaristan'dan Türkiye'ye İnsan Hareketliliğinde Yeni Aşama: Sınır, Turizm ve Ticaret Bağlamında Edirne Örneği

AHMET CEYLAN - LEMAN İNCEDERE 199

SİYASİ YANSIMALAR

Balkan ve Rumeli Türkleri Dernekleri:

"Evden Uzakta Evde"

SİNEM ARSLAN..... 227

Saklı Bir Ayrışma Eksenini: Rumelililer-Anadolulular

"Suyun Öte Tarafı"ndan Gelen...

TANIL BORA - BAYRAM ŞEN 257

Türkiye'nin Balkanlar Politikası:

Erdoğan Döneminde Süreklilik ve Değişim

DİMİTAR BECHEV 283

YAZARLAR 300

Önsöz

ULAŞ SUNATA

Bu kitabın hikâyesi pandemi döneminde “Artık Balkanlar’ın zamanı geldi,” demem ile başladı. Bu zamanın seçimi bir araştırmacı olarak öncelikle benimle ilgili. Şimdiye değin Türkiye’den Almanya’ya gidenleri, Kafkasya’dan Osmanlı’ya sürgünleri, Suriye’den Türkiye’ye savaştan kaçanları, hatta Çin’den Amerika’ya göç edenleri çalıştım da, Balkan muhacirlerine sıra ancak gelebilmişti. Çalıştığım özneyi bir nebze araştırma mesafesinde okumanın daha doğru olduğuna inandığımdan, kendime yakın çalışma öznelerinden görece acemilik dönemlerimde uzak durdum. Araştırma tecrübesine haiz bir çerçeveden bakabilmek adına, baba tarafımdan geçmişi ağırlıkla Balkanlar’a dayanan ben, kendime en yakın bu coğrafyayı –Balkanlar’ı– içimde gizliden gizliye bekletmişim. Ama artık zamanı geldi.

Balkanlar’ın hem kişisel hem de bir araştırmacı olarak anlamının büyüklüğü bir yana bırakırsam, Türkiye toplumunun sosyo-kültürel ve siyasi yapısı açısından kendi coğrafyasından sonra belki de en kritik öneme sahip olduğu bölge olduğu açıktır. Nitekim Balkanlar tarih boyu en çok beşerî, sosyal, kültürel irtibat içinde olunan coğrafyadır. Yoğun göç dalgalarıyla bir asırdan uzun zamana yayılmış insan hareketlilikleri bu ilişkinin temelini oluşturur. Balkanlar etnik çatışmalar, savaş-

larla hiçbir zaman kolay bir coğrafya olmadı. Ya savaş sırasında, ya da savaş sonrası yaşanan zorunlu göçler hayatları derinden etkiledi.

Babamın “büyük annesi”nden (anneannesinden) dinlediği Balkan Savaşları sırasında Bulgaristan’ın Smolyan iline bağlı Dospat’tan Balıkesir’e gelişlerindeki o zorlu yol hikâyesi... 80’lerde her yaz arabayla çıktığımız Ege tatillerinde uğrak yerlerimizden Balıkesir Aygören Mahallesi’ndeki evin olduğu sokağa girişimiz ve babamın çocukluk anıları... Sonraları babamın dayısı tiyatro ve sinema oyuncusu Salih Tozan’ın anısına yapılan Kültür Merkezi evin yerini aldı. 1994 yapımı Makedonyalı Milčo Mančevski’nin yazıp yönettiği Bosna Savaşı zamanını anlatan o etkileyici filmi, *Yağmurdan Önce*’yi hatırlayın. Öte yandan, 1853-1856 Kırım Savaşı’nda göç etmek zorunda kalan babamın baba tarafının kendilerini önce Romanya’da bulmaları, ardından İstanbul’a yerleşmelerinin izdüşümlerini İsmail Hakkı Sunata’nın anı kitaplarında arayışım geldi aklıma.¹ Sonra soy kütüğü bilgilerinden doğduğu yerin Tulça olduğunu öğrendiğim dedemin annesi Zeynep Sunata’ya olan merakım.

Tüm bu kişisel ve bilimsel merakımla soyduğum bu çalışmada alanyazına katkı sunmak en büyük amaçtı. Yapılan çalışmalardaki tek taraflı, etnomerkezci, oportünist bakışlar, bütünü okumayan parçalarda kaybolan odaklar külliye adına Rumeli’den Anadolu’ya göçler dediğimiz resmi okumada büyük boşluklar yaratıyordu. Balkanlar’ın Türkiye ekseninde göçler kapsamında mekân ve zaman boyutlarında analizi hâlâ yeterli ve kapsamlı değildir. Konuyu derleyen, toparlayan ve bir çerçeveye oturtan çalışma eksikliği çok göze çarpıyordu. Uzun bir zamana yayılan, farklı boyutları olan, farklı idari sınırlardan, farklı halklardan insanların göçlerini kapsayan bu büyük hikâyeyi okumak elbet kolay değil, ama bu kitap ve sonrası için he-

1. I. Hakkı Sunata, *Gelibolu’dan Kafkaslara. 1. Dünya Savaşı Anılarım*, yay.haz. Kansu Şarman, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2003.
1. Hakkı Sunata, *İstibdattan Meşrutiyete Çocukluktan Gençliğe*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2005.
1. Hakkı Sunata, *İstanbul’da İşgal Yılları*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2006.

deflediğim çalışmalarda bunun için adımlar atma niyetinde olduğumu belirtmeliyim.

Bu niyetle çıktığım yolda öncelikle bu alana yetkin kişilerle iletişim kurarak derdimi anlattım ve onlar ile yolumuzu ortaklaştırmayı denedim. Bu denemenin kendisi de benim için öğretici oldu. Bu sırada çok değerli araştırmacılarla fikir alışverişlerimiz oldu. Yine de itiraf etmeliyim ki; Kafkasya göçlerini ve özelde Çerkesler'i çalışırken ufak geri adımlar olsa da sıklıkla alana hoş geldiniz, iyi ki geldiniz denerek karşılanan ben, Balkanlar sahasını sahiplenmeye çalışanlar olduğunu, öyle her araştırmacının elini kolunu sallayarak giremeyeceğine dair konumlanan bekçilerin varlığını gördüm. Çerkesler Çerkes olmayan araştırmacıların katkısının büyük olacağını bilerek veya benim bir yerlerden Çerkes olabileceğimi düşünerek içlerine almışlardı. Balkanlar üzerine çalışan bazı araştırmacıların ise Balkanlar'dan olmayan birini sahaya alma konusunda ciddi bariyerleri olduğunu gördüm. İtiraf etmeliyim, bu araştırmacı merakımı daha da kamçıladi. Çerkes diasporası çalışmamın akabinde 2015 civarıydı, Balkanlar'a ilişkin neler yapabileceğimi yoklarken ilişki kurduğum birçok Balkan dernek ve federasyonundan olumlu geri dönüşler almıştım, onlarla yapılabileceklerimizin hâlâ çok olduğuna eminim.

Kitap benim kaleme aldığım "Balkanlar'dan Geliyoruz!" bölümü ile başlıyor. Ardından muhacirlere dair iki önemli hafıza çalışması var. İlki Feryal Tansuğ'un Lozan Antlaşması'nın akabinde 1923-1930 yılları arasında gerçekleşen Türk ve Rum nüfusunun karşılıklı mübadelesine ilişkin Yunanistan'dan buraya gelenlerin hatırladıklarını anmak üzerinedir. Diğer Ayşe Parla'nın 1984-1989 Bulgaristan asimilasyon politikası ardından Türkiye'ye göç edenlerin hafızalarını aktardığı katkısıdır.

Göç çalışmalarında uzun zaman göçmenin hep anaakımlaştırıldığı ve tektipleştirildiği görülür. Bu kitapta daha kapsayıcı bir göçmen profilini görmeyi ve daha eleştirel göç çalışması adına farklı göçmen deneyimlerini anlamayı unutmuyoruz. Bu bağlamdaki bir katkı da Selda Adiloğlu'nun evlilik göçlerini irdeleyen ve kadın göçmenlerin deneyimini detaylandıran çalış-

masıdır. Bir diğerk katkı da Özlem Hocaoğlu ve Nurcan Özgür Baklacıoğlu'nun birlikte ele aldığı düzensiz çocuk göçmenlerin deneyimlerine odaklanan bölümdür.

Göç ile sadece insanlar değil, beraberinde ekonomik, sosyal ve kültürel ne varsa onlarda hareket eder. Buna ilişkin üç yazı yer alıyor. İlki Balkan mutfağının Türkiye'de değerlenen yanlarını kültürel miras ile etnik ayrışma git-gelinde değerlendiren Ersin Uğurkan'ın bölümü. Ardından Gökçe Bayındır Goularas ve Dionysis Goularas'ın ortak kaleme aldığı mübadele ile ortaya çıkan Rebetiko müziğini anlattıkları bölüm geliyor. Üçüncü yazı Ahmet Ceylan ve Leman İncidere tarafından kaleme alındı, sınırı ve son gelinen aşama olarak döviz krizi sonrası sınır şehri Edirne'de oluşan insan hareketliliğini değerlendirerek ticaret ve turizm üzerine etkileri ortaya koyuyor.

Bu üç bölümün ardından ilgili paydaşlar ve siyaseti değerlendirmek üzere üç yazı yer alıyor kitapta. İlki derneklerle yapılmış özel bir araştırma, Sinem Arslan analizi ile okuyacaksınız. Ardından Cumhuriyet'in kurulumundaki süreçten gelen politik saklı bir ayrışımın izini süren Tanıl Bora ve Bayram şen yazısı geliyor. Bu bağlamdaki üçüncü yazı ise, Dimitar Bechev'in Erdoğan dönemini içeren Türkiye'nin güncel Balkan politikasını kritize ettiği çalışmasıdır.

Bu kitaba benim gibi inanan eşim Oktay Özdemir'e ve tabii bu çalışma zamanı etrafımda duran BAUMUS öğrencilerime, ismen Melike Avcu, Umut Serdaroğlu, Ece Yaren Tabbikha, Elif şenyurt, Selin Özsoy, Çağrı şahin, Gizem Nur Ezme, şevval Ulusoy ve Zeynep Sena Tepe'ye çok teşekkür ederim. Her zaman desteğini cömertce sunan babam Tuncay Sunata'ya ise zamanüstü müteşekkirim.

18 Temmuz 2022, Yeniçiftlik